

Duitsland en de sirenen van de macht

Interview met Hans Terlouw

Achtergrond - 17 maart 2008 - Auteur: Jonathan Witteman

(17 maart 2008) Nationale belangen zijn geen taboe meer in de Duitse buitenlandse politiek, betoogt politicoloog Hans Terlouw, en daarmee is Duitsland eindelijk normaal geworden. Over de EU, Afghanistan en waarom het voorlopig niet meer goed komt tussen Duitsland en Amerika.

Bange voorgevoelens overheersten bij menig politiek commentator op 3 oktober 1990, de dag van de Duitse *Wiedervereinigung*. Zou het nieuwe Duitsland de oude, beschaafde slangen huid van de Bonner Republiek weer afwerpen en zijn ware, machtsbeluste aard laten zien? Zou het vergrote Duitsland opnieuw het probleemkind van het internationale toneel worden en een gooi doen naar de Europese suprematie?

Het was "Back to the future" voor Europa, voorspelde de politicoloog John Mearsheimer grimmig: een Duitsland dat niet langer in toom werd gehouden door Amerika zou vroeg of laat weer de wapens opnemen tegen zijn zwakkere buurstaten.

Maar niets van dat alles gebeurde. Als er al iets veranderde, zo betoogt Hans Terlouw in zijn dissertatie 'Duitslands rol in de wereld', dan was het niet zozeer de inhoud, als wel de stijl van de Duitse buitenlandse politiek.

Odysseus

"Duitsland durft zich assertiever op te stellen" zegt Terlouw, die afgelopen maand promoveerde op een proefschrift over de Duitse buitenlandse politiek van na 1990. "Nationale belangen zijn geen vieze woorden meer in het Duitse buitenlandse beleid. De zelfhaat is verdwenen. Langzaam is het bij de Duitsers gaan dagen dat ze eigenlijk helemaal niet zo verschrikkelijk zijn. Maar de machtsbeluste staat van weleer is Duitsland niet geworden. Daarvoor is het gewicht van de geschiedenis nog veel te groot. De veranderde internationale context laat dat bovendien ook niet toe."

Ondanks het gegroeide zelfbewustzijn is de Duitse buitenlandse politiek niet fundamenteel anders dan voor 1990. "Duitsland is nog steeds de politieke Odysseus die zich uit zelfbescherming laat vastbinden tegen de sirenen van de

macht. Duitsland beseft dat het ingebonden moet zijn in Europa. Men beseft dat het inbinden in internationale organisaties uiteindelijk veel effectiever is om invloed uit te oefenen op het internationale toneel en om angst te vermijden bij de partners. Wel is het accent verschoven: dat het effectiever is weegt zwaarder dan dat het moreel juist is.”

Europa

Dat pragmatisme heeft ook nadelige invloeden, stelt Terlouw. Het ideaalbeeld van een Duitsland als aanjager van de Europese integratie is vrijwel verdwenen. Waar Europa voorheen als een bijna sacraal doel gold, heeft de teleurstelling om de geringe bereidheid bij andere landen om nationale soevereiniteit in te leveren voor een meer zelfzuchtige Duitse koers gezorgd.

“De Duitsers willen niet meer continu alleen de kar trekken. De dagen van ongebreideld altruïsme zijn voorbij. Belangrijke partners als Frankrijk willen vaak niet mee op het supranationale pad. Je kunt dan als Duitsland wel idealen hebben, maar als ze niet realiseerbaar zijn dan houdt het op.

Het gevolg is dat Duitsland als betrouwbare motor van de EU aanmerkelijk minder krachtig wordt. En geen enkel land heeft het gewicht om die lacune te vullen. Ook Frankrijk niet.”

Afghanistan

De meest in het oog springende verandering in het Duitse buitenlandse beleid voltrok zich op defensief terrein. Militair ingrijpen was niet langer taboe. Bleef Duitsland tijdens de Golfoorlog van 1990-1991 nog afzijdig, in 1999 was Duitsland plotseling een van de belangrijkste deelnemers aan het omstreden NAVO-luchtoffensief tegen Servië. Duitsland mocht niet langer aan de zijlijn blijven staan als mensenrechten werden geschonden, zo luidde de opinie.

In die zin noemt Terlouw het vreemd dat Duitsland anno 2008 weigert gehoor te geven aan de oproep van bondgenoten als Amerika om de Bundeswehr ook in het zuiden van Afghanistan in te zetten. Duitsland zou als civiele mogendheid bereid moeten zijn om samen met bondgenoten de wereld te civiliseren door illegitiem geweld te beëindigen met legitiem tegengeweld.

“De missies in zuidelijke provincies als Uruzgan en Kandahar voldoen aan alle Duitse eisen. Er is een VN-mandaat, multilateraal is men het eens, er is een ontwikkelingsdoel. Het enige plausibele Duitse argument dat ik gehoord heb tegen verplaatsing naar het zuiden is dat de situatie in het noorden, waar Duitsland nu gelegerd is, instabieler zou worden als de Duitsers weggingen. Maar vermoedelijk speelt de aversie tegen de Amerikanen ook een rol, de aversie tegen Operation

Enduring Freedom en Amerikaanse excessen als de Abu Ghraib-affaire in Irak.”

Amerika

De verslechterde relatie met Amerika zal de komende jaren niet fundamenteel verbeteren, voorspelt Terlouw. “Historisch gezien zijn er altijd ups en downs geweest. Het felle anti-amerikanisme in de aanloop naar de Irak-Oorlog is nu wel weggeëbt. Maar er is een fundamenteel verschil van waarden tussen Europa en de Verenigde Staten. In strategisch opzicht nemen Duitsland en Europa nu veel meer een concurrerende positie in ten aanzien van de Verenigde Staten. Het is Europa versus Amerika geworden, niet meer Europa en Amerika samen hand in hand.”

Terlouw verwacht niet dat de eventuele verkiezing van Hillary Clinton of Barack Obama tot Amerikaans president daar veel verandering in zal brengen. “Het zou hooguit voor een verbetering in toon zorgen. Maar de vertrouwensbreuk tussen Duitsland en de VS is niet een, twee, drie te lijmen. Daar veranderen ook de poppetjes niets aan.”

Hans Terlouw was deelnemer aan het Graduiertenkolleg van het Duitsland Instituut Amsterdam. Meer weten over zijn dissertatie? Klik hier voor een samenvatting.

Jonathan Witteman is redacteur van het Duitslandweb.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/1064/duitsland-en-de-sirenen-van-de-macht>